

La promoció de l'ús de la llengua des del sistema educatiu: realitats i possibilitats

F. Xavier Vila
Emili Boix-Fuster (eds.)

UBe

Índex

La promoció de l'ús de la llengua des del sistema educatiu: una qüestió oberta <i>Emili Boix-Fuster, F. Xavier Vila (Universitat de Barcelona)</i>	9
---	---

VINT-I-QUATRÈ COL·LOQUI LINGÜÍSTIC DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (CLUB 24)

Com incidir sobre els usos lingüístics? Una perspectiva psicològica <i>Ferran Suay (Universitat de València)</i>	23
Les actuacions a Catalunya per a la promoció de l'ús de la llengua <i>Pere Mayans Balcells (Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya)</i>	35
Promoció de l'ús del català en l'alumnat universitari d'educació: ús dins i fora de l'aula <i>Carles Segura-Llopes (Universitat d'Alacant)</i>	55
La promoció escolar de l'ús del català a les illes Balears <i>Nicolau Dols (Universitat de les Illes Balears / Institut d'Estudis Catalans)</i>	79
Es pot expandir l'experiència de La Bressola? <i>Pere Le Bihan (La Bressola)</i>	103
L'ús i la promoció del català a secundària: opinions del professorat <i>Vanessa Bretxa, Llorenç Comajoan-Colomé, F. Xavier Vila (CUSC-Universitat de Barcelona, Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya)</i>	109
Els discursos sobre les llengües dels futurs docents <i>Montserrat Fons, Juli Palou (Grup PLURAL-Universitat de Barcelona)</i>	133

La promoció de l'ús de la llengua des del sistema educatiu: una qüestió oberta

Emili Boix-Fuster

F. Xavier Vila

Universitat de Barcelona

L'ESCOLA I LA PROMOCIÓ DE L'ÚS DE LA LLENGUA

D'ençà de la recuperació de les mínimes llibertats lingüístiques, el sistema educatiu ha estat, al costat —o fins i tot per davant— de l'Administració autonòmica i local i els mitjans de comunicació, la punta de llança de la difusió del català a tots els seus territoris. Gràcies sobretot a l'escola, els nivells de coneixement del català de les generacions joves se situen avui en xifres molt més altes que no pas la mitjana arreu del domini (Sorolla en premsa). A Catalunya, per exemple, i malgrat les moltes mancances que s'hi puguin adduir, fins i tot es pot parlar de les primeres generacions quasi totalment alfabetitzades en català de tota la història.

Al principi del procés de normalització lingüística molta gent esperava que l'escola seria també el motor de la transformació dels usos lingüístics entre les noves generacions. Hi havia l'esperança, potser ingènua, que la difusió de la capacitat de parlar el català retornaria aquest idioma a la seva posició de llengua comuna generalitzada. Ben aviat, però, es va començar a copsar que això no era ben bé així, perquè l'extensió del coneixement no desencadenava una modificació en profunditat de les pautes de tria de llengües. El fenomen no era sorprenent en termes sociolingüístics, ans al contrari. Després de tres segles de polítiques de minorització de la llengua del país, la majoria de la població local havia interioritzat la norma de passar-se a la llengua de l'Estat amb tothom qui no fos catalanoparlant natiu, i així, encara que l'escola anés assumint el català com a idioma vehicular principal, tot sovint el castellà continuava funcionant com a llengua franca per defecte entre catalanoparlants i castellanoparlants (Boix Fuster 1993; Strubell i Boix-Fuster 2011; Vila i Moreno 1996).

La constatació que la implantació del català a l'escola no anava acompanyada d'una ràpida recuperació de la llengua també en els usos privats de les noves generacions va desfermar tota una sèrie de diagnòstics més o menys

pessimistes que van acabar fixant-se en l'expressió, atribuïda a Jordi Pujol, «hem guanyat l'escola però hem perdut el pati», com si les noves generacions haguessin abandonat la llengua de manera definitiva. La veritat era, i continua essent, més complexa (Vila 2006): ni tota l'escola a Catalunya funciona en català, ni el català ha desaparegut dels patis. Certament, per exemple, l'any 2013, un 37% de l'alumnat de quart d'ESO declarava no usar mai el català amb els companys i un 14% deia fer-ho poques vegades. Alhora, però, també és cert que un 23,1% del mateix grup d'edat deia parlar sempre en català amb els seus companys, un 11,9% fer-ho sovint i un 13,4% fer-ho mitjanament (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu 2014, 91). Tampoc el consum de productes culturals en català era generalitzat, tot i que aquí l'oferta té un component decisiu: el mateix any 2013, un 54% d'alumnes de quart d'ESO declarava que no mirava (gaire) la televisió en català, mentre que la xifra dels qui no llegien (gaires) llibres en català era el 35% de l'alumnat. En altres paraules, encara que les dinàmiques siguin de fet diferents segons els territoris (Vila i Sorolla en premsa), a la majoria del domini resulta inexacte afirmar que les noves generacions abandonen el català, per bé que sí que sigui evident que una part molt significativa de l'alumnat de Catalunya —i encara més, del conjunt dels territoris de llengua catalana— manté una vinculació nul·la o pràcticament nul·la amb l'ús actiu de la llengua catalana, ja sigui en el terreny interpersonal o en el terreny del consum cultural.

La desvinculació respecte del català en l'ús privat o en el consum cultural és sens dubte el resultat de molts anys de polítiques públiques de minorització lingüística que han fet que, a hores d'ara, aquesta llengua sigui força prescindible a l'hora de viure als territoris de llengua catalana. Aquesta circumstància és, no cal dir-ho, un repte de primera magnitud per a la sostenibilitat de la mateixa llengua catalana, que només podrà sobreviure en la mesura que sigui assumida com un patrimoni i un recurs comú del conjunt de la població, sigui quina sigui la llengua inicial de cadascú. Però és també un repte per a la cohesió de les societats catalanòfones, perquè ¿com pot aspirar a la cohesió social una societat en què amplis sectors queden al marge de la vida que es realitza en la llengua pròpia del país? Com pot parlar-se d'integració i arrelament quan hom fa vida prescindint absolutament de la llengua de la societat d'acollida? Perquè una cosa és apreciar les excel·lències del plurilingüisme i una altra de molt distinta és fer-lo servir de coartada per esquivar la llengua del país.

El projecte del catalanisme històric ha estat i continua essent que el català sigui una llengua societària compartida per tot el cos social, no pas una llengua comunitària restringida a la tribu dels autòctons (Vila 2016). En aquest context, més enllà de facilitar el coneixement de la llengua, quin és el paper de

l'escola a l'hora de vincular la població catalana, indiferentment del seu origen, amb la llengua catalana? És possible promoure l'ús i la identificació amb el català des del sistema educatiu?

ENTRE LA RESPONSABILITAT I EL CONFLICTE

L'educació és un àmbit clau en qualsevol societat. És un canal de socialització fonamental en el qual es dipositen moltes esperances, excessives i tot, perquè massa sovint se li atribueixen responsabilitats que no li pertocuen, si més no en exclusiva. De l'escola s'espera, per exemple, que imparteixi civisme, educació en la salut, formació en noves tecnologies, que formi en sexualitat, en ecologia, en religió. Però aquesta confiança desmesurada en la influència del sistema educatiu és una il·lusió en el doble sentit del terme, perquè l'escola no és ni de bon tros l'única que forma en aquests camps, ans al contrari, són moltes les institucions socials —la família, el grup d'iguals, els mitjans de comunicació, les xarxes socials— que hi tenen una influència igual o superior.

La il·lusió sobre el poder de l'escola sovint s'aplica al terreny de les llengües. És veritat que, a partir de la introducció de l'escola obligatòria i gratuïta durant el segle XIX, els sistemes educatius com el francès, l'espanyol o l'italià han contribuït molt a estendre el coneixement i l'ús de la llengua de l'Estat i a anorrear totes les altres (Pueyo 1996; Vila 2011). Tanmateix, seria il·lús pensar que ha estat l'escola tota sola qui ha generat l'hegemonia social de les llengües estatals. Per explicar les grans transformacions lingüístiques del segle passat als països del nostre voltant cal tenir presents la totalitat d'institucions de l'Estat, les paraestatals i moltes de les privades, des de les administracions fins a les universitats, així com l'exèrcit, el món laboral, els mitjans de comunicació o les esglésies, entre d'altres. En altres paraules, per més que l'escola sigui una eina formidable de transformació sociolingüística, caldria ser conscients tant de les seves possibilitats com dels seus límits. És veritat que el nostre sistema educatiu hauria d'assegurar un domini de les llengües oficials al final de l'escolarització, però l'escola no és més que una de les (nombroses) institucions que configuren la realitat sociolingüística. En el món contemporani l'escola és imprescindible, encara que no sigui pas suficient. I aquesta afirmació sobre les limitacions del sistema escolar es comprova fàcilment quan es constata que l'escola pot augmentar amb relativa facilitat els coneixements lingüístics, però no pot alterar decisivament els usos fora de les aules.

Les dificultats que té l'escola per abordar la promoció de l'ús de la llengua en un context de subordinació política es veuen àmpliament multiplicades per

la peculiar configuració ideològica de l'Estat espanyol en relació amb les seves llengües. Malgrat la descentralització autonòmica, Espanya continua molt lluny de països d'àmplia tradició democràtica com Suïssa, Canadà, Finlàndia o Bèlgica, que perceben la seva diversitat lingüística com un element consubstancial de la seva identitat i per tant la valoren i la protegeixen oficialment. Malauradament, una majoria de la societat espanyola es continua imaginant a ella mateixa com a essencialment castellanòfona i viu amb molta dificultat la seva diversitat inherent i originària. Amb totes les excepcions que es vulguin, l'al·lèrgia a la diversitat va des d'una monarquia incapaç de felicitar el Nadal en les llengües del «seu» poble fins a les mostres d'incomprensió i rebuig cap a les llengües altres que la de l'Estat que protagonitzen cada dia innumbrables persones en la vida administrativa, econòmica i cultural, moltes més sens dubte de les moltes que acaben arribant als mitjans de comunicació.

Aquesta al·lèrgia cap a les llengües altres que el castellà té, malauradament, una important dimensió política. D'ençà que part de l'espectre polític espanyol va descobrir que l'anticatalanisme donava rèdits electorals, la gestió lingüística escolar als territoris no castellanòfons de l'Estat s'ha vist amenaçada per una ombra inquisitorial dels qui, de manera més o menys encoberta, preferirien que el franquisme hagués assolit els seus objectius lingüicides. Tant se val si l'argument és el «mos volen furta la paella», el «como Franco, pero al revés» o si tot plegat es redueix a bajanades com que estudiar en valencià és «aldeano». Amb arguments diversos, la màquina de guerra del supremacisme castellano-cèntric fa dècades que treballa a tot drap, sobretot d'ençà que s'hi va aplicar la FAES, el *think tank* del Partit Popular (Pericay 2007). De fet, escrivim aquestes línies mentre els models lingüístics escolars valencià i català són objecte de l'enèsima ofensiva política, amarada de veus apocalíptiques i armes llancívols. Al País Valencià, l'espanyolisme es revolta contra el trilingüisme escolar i apella a un presumpte dret a educar-se sense aprendre valencià. A Catalunya, per contra, aquests mateixos sectors s'omplen la boca d'educació trilingüe, sospites d'adoctrinament i pretès menysteniment de la llengua castellana (Vilarrubias 2012). Certament, caldria poder dialogar, sempre amb calma i amb dades al màxim de vàlides i fiables, sobre les nostres polítiques lingüístiques educatives. Desafortunadament, però, de vegades els impropis arriben a nivells tan estratosfèrics que fins i tot les Corts espanyoles es veuen obligades a reprovar els piròmans per, literalment, «haver mentit» (Ara 2017). Sigui com sigui, el mal ja està fet, la metastasi avança i la societat espanyola no dona senyals de saber-se'n guarir. Una vegada rere l'altra, personatges que poc s'han passejat per les terres de llengua catalana i que mai no n'han vist una escola gosen malparlar-ne amb una impudícia fatxenda astoradora, exemplificant fins

a l'avorriment els molts sinònims de mentida —falsedat, falsia, engany, inexactitud, invenció, faula, fallàcia, ficció, falòrnia, bòfia, bola, butllofa, gallofa, garrofa, enganyifa, nyepa— que Màrius Serra recordava en un article recent (Serra 2017). Tant se val que hi hagi avaluacions serioses dels models educatius dels països de llengua catalana (vegeu el monogràfic del primer número de la revista *Llengua, Societat i Comunicació* [Vila 2006] o del número 20 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* [2010], o els treballs de Strubell, Barrachina i Sintès 2011, o Arnau i Vila 2013). Instal·lats en el reialme de la postveritat, la realitat postfactual o les *fake news*, els exemples de manipulació de la realitat escolar catalana en el discurs polític-lingüístic espanyol són constants i la capacitat de resposta dels sectors catalanistes limitada, sobretot en l'univers polític i comunicatiu castellà. Malauradament, com resumia Francesc Serés en un diari esdevingut ferotgement centralista, les veus que s'alcen a l'Espanya castellanòfona enfront de tantes infàmies són més aviat poques:

¿Y los equidistantes? ¿Dónde estaban cuando se socavaban las bases de la inmersión lingüística? ¿Dónde cuando el PP impedía las emisiones de TV3 en el País Valenciano? ¿Dónde, cada vez que se han publicado columnas tan hirientes que han hecho que las relaciones entre Cataluña y España se hayan vuelto imposibles? [...] La respuesta, como mucho, ha sido decir que hay demasiada presión. Hombre, pues ya me dirán si la proporcionalidad no tiene algo que ver en todo esto. ¿Presión? ¿Dónde? ¿En qué medios? Porque la desproporción es enorme, porque una de las cosas que hizo bien Felipe González fue blindar un espectro comunicativo que hoy sitúa TV3 en un 13% de audiencia. Si contamos la proporción de opinión publicada en España en relación con el proceso independentista, les sale la misma ratio de poder que cuando hablamos de justicia, empresa o inversiones (Serés 2017).

Aquesta ofensiva permanent per premsa, mar i aire, aquest assetjament constant contra el català que ja fa temps que va ser qualificat de «guerra de la llengua» (Voltas 1996), ha estat un motor de resistència i ha provocat nombroses simpaties, però també ha causat maldecaps, ha infligit dolor i ha generat un ambient poc propici al diàleg, la reflexió i la millora. L'amenaça constant de judicialització i de caure en el focus de la premsa més busca-raons desincentiva la pràctica docent i afavoreix l'autocensura entre els professionals de l'educació, que viuen la desvinculació del català de part del seu alumnat des del desconcert, la resignació, la indiferència o el desencís, i que tot sovint eviten fins i tot plantejar-se el paper del sistema educatiu en la promoció de l'ús i la identificació (Bretxa, Comajoan i Vila 2017). De fet, apressats per moltes altres urgències que perceben com a més peremptòries i menys conflictives, per a

molts docents i molts investigadors, la promoció de l'ús del català o de la identificació amb la llengua catalana senzillament *no toca*. Així, per més que la sostenibilitat del català demanaria disposar d'anàlisis d'aquests reptes des dels més diversos punts de vista, el cert és que no abunda ni la recerca sobre els usos lingüístics ni, encara menys, els treballs sobre com s'hi podria intervenir. I si no hi ha recerca i no hi ha debat, difícilment hi pot haver formació, aprenentatge ni millora. Ens trobem, doncs, en un moment en què la promoció de l'ús i la identificació amb la llengua ha esdevingut una assignatura pendent en el marc de l'escola, fins al punt que les noves generacions de docents tenen dificultats fins i tot per plantejar-se el tema adequadament.

I tanmateix, malgrat totes les dificultats, de feina se'n fa. De manera sovint callada i sense gaire exposició pública, cercant l'eficiència més que la visibilitat política. Arreu del domini lingüístic hi ha iniciatives que persegueixen la promoció de la llengua, de vegades en condicions molt i molt difícils. Hi ha membres de la comunitat educativa que desenvolupen actuacions, hi ha administracions que desenvolupen alguns programes, hi ha investigadors que duen a terme recerques. Són actuacions meritòries, sovint amb pocs mitjans, que de vegades assoleixen els seus objectius i de vegades no, que normalment resten amagades i no transcendeixen més enllà de les parets dels centres educatius on s'han ideat, però que preses en conjunt permeten veure múltiples possibilitats de fer feina i avançar en el terreny de la promoció de l'ús de la llengua. El que cal, en tot cas, és donar-les a conèixer, discutir-les, avaluar-les i, un cop perfeccionades, tornar-les a aplicar. Una feina que comença, òbviament, per identificar-les i fer-les accessibles al públic interessat.

OBJECTIU I ABAST D'AQUEST VOLUM

Precisament aquest objectiu, el de posar a l'abast de la comunitat universitària i educativa en general un conjunt de textos i recursos que facilitessin la reflexió sobre la promoció de l'ús i la identificació amb la llengua catalana, és el que va guiar l'organització del 24è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona, celebrat el 4 de novembre del 2016. Per concretar-lo es van convidar diversos investigadors de bona part de la geografia catalanòfona a sintetitzar el coneixement disponible sobre les experiències de promoció de l'ús de la llengua pròpia del país. Les ponències van ser heterogènies, perquè els autors van adoptar enfocaments i metodologies diferents, perquè van descriure la realitat des de punts de vista diferents i perquè van analitzar territoris diferents de la catalanofonia. De fet, la fragmentació social i política dels països de llengua

catalana es reflecteix necessàriament en les seves polítiques. Tal com van mostrar els ponents, a dia d'avui hi trobem des d'experiències amb plena autonomia en l'organització educativa com l'escola a Andorra fins a iniciatives de catalanització fetes a la perifèria de l'escolarització normal, com a la Franja, a la Catalunya del Nord o a l'Alguer. Entremig hi ha Catalunya, amb una catalanització més decidida i duradora; les illes Balears, amb una catalanització poc decidida, zigzaguejant i dependent de les vicissituds polítiques, i el País Valencià, també dependent de les oscil·lacions polítiques, però amb períodes molt més llargs de *desnormalització*. En tots els territoris, llevat d'Andorra, l'Estat central continua tenint una incidència gran i decisiva.

Els set capítols d'aquest llibre que presentem tot seguit són el resultat d'aquest 24è CLUB. El volum s'organitza en tres blocs temàtics. En primer lloc hi ha un capítol de caire teòric que planteja les bases psicològiques de la intervenció sobre els usos lingüístics. En segon lloc venen quatre capítols que aborden diversos aspectes de la promoció de l'ús de la llengua en el sistema educatiu a quatre territoris catalanòfons, ordenats per la seva importància demogràfica. Finalment, tanquen el volum dos capítols que se centren en les ideologies i els discursos sobre la promoció del català i la diversitat lingüística entre els docents presents i futurs de Catalunya.

El primer capítol és «Com incidir sobre els usos lingüístics? Una perspectiva psicològica», a càrrec de Ferran Suay (Departament de Psicobiologia, Universitat de València). En la introducció, l'autor recorda que tota situació comunicativa és font d'estrès i que hi ha actituds anòmales respecte a l'ús del català, perquè massa sovint s'abandona davant qualsevol no catalanoparlant. L'objectiu de l'article és guiar el lector perquè incrementi els recursos psicològics de què disposa per expressar-se, amb benestar, en català. En un segon apartat descriu els usos lingüístics en una situació de minorització. En el tercer, descriu com es pot arribar a canviar la conducta lingüística a nivell cognitiu, fisiològic i motor. En el quart apartat presenta què entén per assertivitat lingüística, és a dir, com s'exerceixen els drets, més posant-los en la pràctica que no pas explicant-los o discutint-los. Tanca aquest capítol una proposta concreta: la norma de manteniment del català: «L'actitud de continuar parlant en català amb tot aquell que estiga capacitat per a entendre'ns». Aquesta actitud és necessària per fer del català una llengua socialment útil i necessària per comunicar-se.

El capítol «Les actuacions a Catalunya per a la promoció de la llengua» és a càrrec de Pere Mayans Balcells, del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. L'autor, que ha treballat durant molts anys en la política educativa de la Generalitat de Catalunya, hi descriu els programes d'immersió lingüística i els plans de normalització lingüística, que s'assoliren gràcies als

consensos polítics dels anys vuitanta, i constata que (1) han aconseguit un augment de la competència en català però no necessàriament del seu ús, i (2) han permès que els estudiants assoleixin un nivell similar en castellà i en català. A l'article, Mayans presenta dues de les principals aportacions del Departament d'Ensenyament a la promoció de l'ús, concretament el Pla per a la llengua i la cohesió social i els plans educatius d'entorn, motivats per les noves immigracions a cavall dels segles xx i xxi.

El capítol corresponent al País Valencià és «Promoció de l'ús del català en l'alumnat universitari d'educació: ús dins i fora de l'aula», a càrrec de Carles Segura-Llopes, de la Universitat d'Alacant. L'autor hi presenta una experiència de catalanització a la Facultat d'Educació de la Universitat d'Alacant en què s'intenta incidir en les normes d'ús en les tries de llengua dels qui seran futurs ensenyants en una zona on el català és socialment minoritari i la vitalitat de la llengua dramàticament baixa. Segura comença caracteritzant els estudiants d'educació infantil i primària d'aquesta universitat, majoritàriament de primera llengua castellana, atès que sols un 15,8% són de primera llengua catalana. La norma social de tria lingüística vigent entre aquests alumnes és clarament castellanitzadora: «Parlar en valencià amb desconeguts a les grans ciutats del sud valencià es pot percebre com una espècie d'agressió verbal». Pel que fa a la minoria de primera llengua catalana, l'autor hi descobreix una forta inseguretat lingüística perquè veuen enfrontat el model dels seus registres col·loquials amb el model de la llengua estàndard. Segura mostra com es treballa sobre la base de cinc mesures: (1) treball per tandems; (2) treball mitjançant Facebook; (3) dinàmiques de projecció externa per mitjà de noves tecnologies; (4) dinàmiques de projecció interna, i (5) reflexió lingüística i sociolingüística.

La següent reflexió de caire territorial és «La promoció escolar de l'ús del català a les illes Balears», a càrrec de Nicolau Dols, de la Universitat de les Illes Balears – Institut d'Estudis Catalans. Dols comença descrivint la constitució demogràfica i demolingüística de les illes Balears actuals, constata que les Illes són la zona amb més immigració estrangera d'Espanya i assenyala que alguns grups lingüístics, especialment l'alemany, l'anglès i l'àrab, hi assoleixen nombres no negligibles de parlants. A continuació passa revista a l'evolució recent del tractament de les llengües en el sistema escolar, marcada pels intents de reduir la presència del català com a llengua vehicular durant el darrer Govern del Partit Popular (2011-2015). Dols repassa aleshores críticament els resultats disponibles pel que fa als usos lingüístics interpersonals de les generacions més joves de les Illes i constata que, igual com els castellanoparlants, els adolescents al·loglots no usen significativament el català en les relacions amb els seus companys, ans al contrari, molt majoritàriament adopten el castellà com a

principal llengua d'interrelació, la qual cosa incrementa la pressió perquè fins i tot els catalanoparlants i els bilingües familiars vagin reculant en l'ús de la seva llengua. Davant del fracàs del sistema actual a connectar els adolescents al·loglots amb el català, Dols suggereix que la base del problema podria raure en la manca de reconeixement social i institucional de les seves llengües i, partint d'aquesta premissa, fa una proposta controvertida: podria ser que si la institució escolar atorgués més pes a aquestes llengües, els col·lectius al·loglots milloressin la seva percepció del català i n'incrementessin l'ús interpersonal?

El darrer capítol de caire territorial és «Es pot expandir l'experiència de La Bressola?», a càrrec de Pere Le Bihan (La Bressola), i se centra en la Catalunya del Nord, una zona on el català corre el risc de deixar de ser llengua primera a causa d'una francesització abassegadora. Le Bihan, fundador de La Bressola, descriu amb un to col·loquial l'experiència d'aquesta xarxa escolar i planteja, com assenyala el seu títol, fins a quin punt el seu plantejament didàctic i organitzatiu es podria aplicar a altres zones del domini lingüístic, sobretot en una hipotètica República catalana.

Al capítol «L'ús i la promoció del català a secundària: opinions del professorat», Vanessa Bretxa, Llorenç Comajoan-Colomé i F. Xavier Vila, investigadors del CUSC Universitat de Barcelona i Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, analitzen diversos aspectes dels discursos dels docents de secundària catalans sobre la política lingüística educativa a partir de quaranta entrevistes semidirigides. Els apartats tractats són els següents: (1) com és lingüísticament el dia a dia dels centres educatius; (2) Què diuen els professors sobre el model lingüístic escolar?; (3) Quines són les esquerdes del model lingüístic?; (4) Quines estratègies de promoció del català usen els docents?; (5) Què diuen els docents que necessiten per a la promoció de l'ús? En les conclusions, els tres autors rebutgen una visió apocalípticament pessimista sobre l'ús de la llengua catalana a secundària i assenyalen que manca formació per a un model educatiu amb població heterogènia i que aspira a generalitzar el poliglòtisme.

Finalment, el capítol sisè, «Els discursos sobre les llengües dels futurs docents», a càrrec de Montserrat Fons i Juli Palou, del grup PLURAL de la Universitat de Barcelona, té per objectiu presentar una manera d'aproximar-se als discursos sobre les llengües dels docents en formació inicial per tal de comprendre les seves representacions sobre els propis repertoris lingüístics. Fons i Palou se situen en el terreny de les persones concretes, que fan les seves experiències en contextos singulars, tot interactuant amb el seu entorn, i exposen com es pot construir una biografia lingüística mitjançant diversos codis semiòtics per donar forma a les idees i els sentiments que generen les llengües. Presenten les narratives multimodals com a instruments propicis per afavorir la

reflexió sobre la pròpia experiència lingüística i com a primer pas per prendre consciència dels beneficis i de les implicacions que comporta el desenvolupament de la competència plurilingüe. En la conclusió, els autors assenyalen que qualsevol recurs que permeti el retorn del pensament sobre ell mateix ajuda a prendre consciència de realitats que sovint, per ser tan quotidianes, com són les llengües que usem, passen desapercbudes. El dispositiu que presenten, i que han aplicat amb èxit amb estudiants de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, ajuda a posar en evidència la complexitat del repertori lingüístic. No és només una qüestió de saber o no moltes llengües, sinó que es tracta d'apropar-se a la relació que cada persona manté amb les llengües, el seu ús i el seu aprenentatge.

A TALL DE CLOENDA

«School is not enough» [amb l'escola no n'hi ha prou], va dir ja fa dècades Joshua A. Fishman, un dels pares de la sociologia de la llengua (Fishman 1991). En un món globalitzat que avança cap a l'economia del coneixement, l'escola segurament no és suficient, però probablement sí que és imprescindible. Sense una presència determinant de la llengua a l'escola resultarà molt difícil, per no dir impossible, de mantenir una llengua minoritzada sota la pressió d'un Estat poc procliu a la diversitat i enmig d'un ecosistema comunicatiu tan marcat per variables contràries com el que afecta el català. En aquest context, el sistema educatiu constitueix un entorn de socialització imprescindible per facilitar que una societat on a les llars es parlen centenars de llengües faci que els seus infants i joves adoptin també el català en el seu repertori quotidià. L'escola pot fer més, des d'un marc escrupolosament democràtic i respectuós amb els drets individuals de cadascú, per vincular la població escolar amb la llengua pròpia del país, per afavorir que les noves generacions l'assumeixin com una llengua seva independentment del seu origen i perquè passin a ser-ne usuaris i gaudidors. Aquest volum només pretén ajudar a la reflexió i fornir exemples per a docents, administradors, investigadors i, per què no, progenitors i alumnes. El nostre afany seria que uns diagnòstics correctes ajudessin a portar a terme teràpies adequades. Al capdavall, dependrà dels lectors que les llavors que creiem que aquestes pàgines contenen arrelin, es desenvolupin i acabin donant el seu fruit.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARA (2017). «El Congrés reprova Dastis per “haver mentit” sobre el castellà a l’escola catalana». *Ara.cat*, 7 novembre. Disponible a: https://www.ara.cat/politica/Congres-reprova-Dastis-castella-lescola_0_1901809992.html [darrera consulta: 28/3/2018].
- ARNAU, Joaquim; VILA, F. Xavier (2013). «Language-in-education policies in the Catalan language area». A: Arnau, J. (ed.). *Reviving Catalan at School Challenges and Instructional Approaches*, pàg. 1-28. Bristol · Buffalo · Toronto: Multilingual Matters.
- BOIX FUSTER, Emili (1993). *Triar no és trair. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; VILA, F. Xavier (2017). *Les veus del professorat. L’ensenyament i la gestió de les llengües a secundària*. Barcelona: Horsori.
- CONSELL SUPERIOR D’AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2014). *Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l’alumnat de 4t d’ESO de Catalunya. 2013*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d’Ensenyament. Disponible a: http://csda.gencat.cat/ca/arees_d_actuacio/publicacions/informes_avaluacio/19_-_estudi_sociodemografic_2013/ [darrera consulta: 28/3/2018].
- FISHMAN, Joshua A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- PERICAY, Xavier (ed.). *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Madrid: FAES.
- PUEYO, Miquel (1996). *Tres escoles per als catalans: minorització lingüística i implantació escolar a Itàlia, França i Espanya*. Lleida: Pagès.
- SERÉS, Francesc (2017). «La equidistància silenciosa | Catalunya | EL PAÍS». *El País*, 14 setembre 2017. Disponible a: https://elpais.com/ccaa/2017/09/13/catalunya/1505311721_570860.html [darrera consulta: 28/3/2018].
- SERRA, Màrius (2017). «Dificultats de l’espanyol». *La Vanguardia*, 17 octubre 2017. Disponible a: <http://www.lavanguardia.com/opinion/20171017/432131929060/dificultats-de-lespanyol.html> [darrera consulta: 28/3/2018].
- SOROLLA, Natxo (en premsa). «Els coneixements lingüístics». A: *Llengua i societat als territoris de parla catalana (2013-2015). L’Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana*. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.
- STRUBELL I TRUETA, Miquel, ANDREU BARRACHINA, Llorenç ; SINTES PASCUAL, Elena (ed.) (2011). *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L’evidència empírica*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. Disponible a: http://www.uoc.edu/portal/ca/catedra_multilinguisme/_resources/documents/modelinguisticscolar.pdf [darrera consulta: 28/3/2018].
- STRUBELL, Miquel; BOIX-FUSTER, Emili (2011). *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan*. Palgrave Macmillan.

- (en premsa). «Llengua inicial, d'identificació i habitual». A: *Llengua i societat als territoris de llengua catalana (2013-2015)*. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i Comunitat Valenciana. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.
- VILA I MORENO, F. Xavier (1996). «When Classes Are Over. Language Choice and Language Contact in Bilingual Education in Catalonia.». Tesi doctoral inèdita: Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, Vrije Universiteit Brussel. Disponible a: <https://fxvila.wordpress.com/5-2/algunes-publicacions-previes-some-previous-publications/> [darrera consulta: 28/3/2018].
- VILA, F. Xavier (ed.) (2006). «Monogràfic: El model lingüístic escolar a Catalunya: balanç i reptes». *LSC – Llengua, societat i comunicació* 1. Disponible a: <http://revistes.ub.edu/index.php/LSC/issue/view/260> [darrera consulta: 28/3/2018].
- VILA, F. Xavier (2011). «Language-in-education policy». A: Strubell, M.; Boix-Fuster, E. (eds.) *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan*, pàg. 119-49. Londres: Palgrave Macmillan.
- (2016). «Balanç global i perspectives de futur. Punts forts i punts febles de la situació de la llengua catalana». Ponència a la IV Jornada Llengua i Societat. Polítiques lingüístiques per a una llengua amb futur. Barcelona, 7 de juliol. Disponible a: <http://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/IV-Jornada-sobre-Llengua-i-Societat.-Politiques-lingueistiques-per-a-una-llengua-amb-futur> [darrera consulta: 28/3/2018].
- VILARRUBIAS, Mercè (2012). *Sumar y no restar. Razones para introducir una educación bilingüe en Cataluña*. Barcelona: Montesinos.
- VOLTAS, Eduard (1996). *La guerra de la llengua*. Barcelona: Empúries.

**VINT-I-QUATRÈ COL·LOQUI LINGÜÍSTIC
DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA
(CLUB 24)**